

צילום: משה מילנר, לשכת העיתונות הממשלתית

אפשר לומר כי ח"כ ס. יזהר היה האיש שעיצב, במידה רבה, את החזון ואת דפוסי הפעולה שבזכותם הטבע שלנו נראה הרבה יותר טוב היום - למרות הבנייה המואצת

צילום: סער יעקב, לשכת העיתונות הממשלתית

טדי קולק דחף את רעיון החיץ הירוק בלב ירושלים, וביולי 1967 הוחלט להקים גן לאומי סביב חומת העיר העתיקה. העבודות נמשכו כ־15 שנה וכיום כולל הגן הלאומי אתרים היסטוריים חשובים, טיילת נופית ושטחים ירוקים רבים

טדי קולק

טדי קולק ידוע בעיקר כראש העיר המיתולוגי של ירושלים, אבל הוא היה מעורב בפעילות פוליטית ודיפלומטית מגוונת כבר עם קום המדינה ומילא תפקידים רבים אחרים בשירותה. בשנים שלאחר קום המדינה היה קולק ציר בושינגטון, ארצות הברית. לאחר מכן היה מנהל משרד ראש הממשלה, שהיה אז דוד בן גוריון. קולק ניהל גם את החברה הממשלתית לתיירות, והיה מודע לחזות הבלתי אטרקטיבית (בלשון המעטה) של עיר הבירה שלנו ושל המדינה בכלל. כבר אז הבין קולק נקודה חשובה שנראה שרבים ממקבלי ההחלטות בארצנו אינם מבינים עד היום: לחזות עלובה ומלוכלכת של עיר או אזור יש משמעויות כלכליות, חברתיות ותדמיתיות נרחבות. לפיכך, הקים קולק את המחלקה לשיפור נוף הארץ ופיתוח אתרים היסטוריים, במטרה לפתח את תרבות הנופש הישראלית מחד גיסא ולהקנות ערכים היסטוריים ולאומיים מאידך גיסא. המחלקה החלה את עבודתה בטיפוח של בתי הכנסת העתיקים בברעם ובבית אלפא ושל חופי הים ליד הערים העתיקות קיסריה ואשקלון. בשנת 1965 נבחר טדי קולק לראשות העיר ירושלים (הוא כיהן בתפקיד 28 שנה). לאחר מלחמת ששת הימים, שהגדילה את שטח העיר פי שניים, החל קולק בפעילות פיתוח נמרצת של ירושלים בתחומים מגוונים של תרבות וחינוך - כולל שיפור פני העיר ושמירה על הטבע שבה. הוא התעקש על שמירת הריאות הירוקות בעיר - פארקים וחורשות - וכן על שימור שכונות ישנות ומבנים עתיקים חשובים. כמו כן דחף קולק את רעיון החיץ הירוק בלב העיר, שלא היה חדש - הבריטים כבר כללו אותו בתוכנית המתאר שלהם לירושלים ב-1918. ביולי 1967 הוחלט בישיבה בנוכחות ראש הממשלה לוי אשכול, טדי קולק וחברי הנהלת רשות הגנים הלאומיים להקים גן לאומי סביב חומת העיר העתיקה. העבודות נמשכו כ־15 שנה וכיום כולל הגן הלאומי סביב חומות ירושלים אתרים היסטוריים חשובים, טיילת נופית ושטחים ירוקים רבים. בשנת 1988 זכה קולק בפרס ישראל על תרומה מיוחדת למדינה. טדי קולק נפטר בשנת 2007 בביתו בירושלים, בגיל 95, והובא למנוחות בחלקת גדולי האומה בהר הרצל.

ס. יזהר

יזהר סמילנסקי, הידוע בכינויו הספרותי ס. יזהר, נולד ברחובות למשפחה של סופרים. הוא היה מורה ואף לחם במלחמת השחרור כקצין מודיעין בחטיבת גבעתי. כסופר צעיר ומבטיח נבחר ס. יזהר לחבר כנסת מטעם מפא"י החל מהכנסת הראשונה וכיהן בה, חוץ מהפסקה קצרה, עד הכנסת השישית. נוסף לכל עיסוקיו, היה יזהר אחד מחלוצי שמירת הטבע בארץ. הוא כיהן כפרלמנטר בשנים 1949-1967, ונהג להעביר ביקורת קטלנית על הממשלות בנושאי חינוך ותרבות. חלק מענייני התרבות והחינוך היו קשורים, כמתבקש, לשמירה על הטבע הארץ ישראלי. ביולי 1964, בדיוק לפני 50 שנה, הגיש יזהר את הצעת חוק השמירה על פרחי הבר ועל ערכי טבע וחדש וחשוב שדן בשמירת ערכי טבע ובאיסור על מכירתם. הכנסת אישרה את החוק בסוף שנת 1964. ליזהר, שידע לכתוב ולנאום היטב, הייתה השפעה רבה על מקבלי ההחלטות דאז וחוקי שמירת הטבע היו רק ההתחלה. אפשר לומר כי ח"כ יזהר היה האיש שעיצב, במידה רבה, את החזון ואת דפוסי הפעולה שבזכותם הטבע שלנו נראה הרבה יותר טוב היום - למרות הבנייה המואצת והצפיפות הישראלית המוכרת. זכור במיוחד הקמפיין המוצלח להפסקת קטיפה ומכירה של פרחי בר. "מושם עלינו להגביל מכירה זו, ולהגביל קטיפת הפקר זו, ולהטיל ביקורת והגבלות על קטיפת מינים מסוימים של פרחים... ואולם מובן שלא רק מכוח כפיית החוק ייעשה הדבר. הרבה הסברה מתבקשת, הרבה חינוך, הרבה הבנה, הרבה עידוד וטיפול חיובי צריכים כאן", נאם יזהר בכנסת. והשינוי אכן הגיע. קטיפת פרחי בר הייתה מנהג נפוץ מאוד בשנות ה-60 של המאה הקודמת, אך הודות לקמפיין המוצלח ולהסברה הנרחבת, הלך המנהג ונעלם בהדרגה. כיום, הישראלים כמעט אינם קוטפים פרחי בר והם מעדיפים לראותם ולצלם אותם בטבע. ס. יזהר שימש כפרופ' לחינוך באוניברסיטת תל אביב וכמרצה במכללת לוינסקי לחינוך עד פרישתו. ספריו זכו להצלחה רבה והוא נחשב לאחד מגדולי הספרות העברית. הוא נפטר בשנת 2006, כשהוא כמעט בן 90.

שמורת טבע החולה. תוצאה של המאבק הנחוש של אנשי הטבע על ערכי הטבע הנדירים שבה צילום דורון ניסים

זה בטבע שלהם

הם היו מחלוצי שמירת הטבע בישראל ואחראים במידה רבה על מצבו של הטבע בישראל היום ובעיקר על המודעות לחשיבות השמירה עליו. הם נלחמו על הריאות הירוקות, חוקקו חוקים למען הטבע, יצאו להגנת החי והצומח, עיצבו את הגנים הלאומיים ושמרו על שמורות הטבע. האנשים שעיצבו את חזון רשות הטבע והגנים

כתב: אריאל קרס

צילום מהאלבום
המשפחתי

בכתיבתו
המקצועית
ובתכנוני הגנים
שלו התמקד
ע. הלל בניסיון
לפתח שפה
עיצובית
שמשתמשת
בחומרים
המקומיים הזמינים
- **עצי הארץ,**

**צמחייה, החול שלה
וסלעיה. לתפיסתו**
שימוש בחומרים
אלה מאפשר
אחזקה טובה של
הגנים בהתאם
לתנאי הקרקע ומזג
האוויר הישראליים
הקשוחים ולמחסור
המתמיד במים

אברהם יפה היה אבי היוזמה לאקלום מחדש של בעלי חיים שאכלסו את הארץ בעבר כמו היחמור הפרסי צילום דורון הורוביץ

שטחים שנלקחו מהים על ידי שפיכת פסולת בניין מהריסות שכונת מנשייה, ששכנה באזור קודם לכן. גן צ'ארלס קלור מזכיר במראהו אזורים הנמצאים מחוץ לעיר - גבעות נמוכות ומכוסות דשא שמפרידות בין הים לכביש הסואן ובהן צמחייה מקומית ומסלעות כורכר. הטיילת היפה שמובילה מצפון תל אביב עד יפו עוברת בפארק צ'ארלס קלור ואפשר לצפות ממנה בחוף הים ובנוף העירוני של יפו העתיקה - שם נמצא גן הפסגה, שגם אותו תכנן ע. הלל. בכתיבתו המקצועית ובתכנוני הגנים שלו התמקד הלל בניסיון לפתח שפה עיצובית שמשתמשת בחומרים המקומיים הזמינים - עצי הארץ, צמחייה, החול שלה וסלעיה. לתפיסתו שימוש בחומרים אלה מאפשר אחזקה טובה של הגנים בהתאם לתנאי הקרקע ומזג האוויר הישראליים הקשוחים ולמחסור המתמיד במים. העבודות שלו פרועות למדי, חסרות סימטריה וטבעיות למראה, ואכן, לדברי הלל המורה העיקרי שלו היה הטבע הישראלי. "נלמד מהחורש בארץ. הוא מקסים ביופיו", אמר. ע. הלל זכה בפרסים רבים בתחומי אדריכלות הנוף, הספרות והשירה. הוא נפטר בשנת 1990 והובא למנוחות במשמר העמק.

הלל עומר (ע. הלל)
כמעט כולם יודעים שההלל עומר, הידוע כע. הלל, היה סופר ומשורר פורה. תרומתו העצומה לנוף הארץ, כאדריכל נוף ישראלי, ידועה פחות. הלל נולד בקיבוץ משמר העמק, החל לכתוב שירים בגיל צעיר והשתתף במלחמת העצמאות. לאחר המלחמה שב לקיבוץ ועבד בנוי. בהמשך נסע לצרפת כדי ללמוד אדריכלות גנים ונוף וכשחזר החל בקריירה מפוארת בתחום עיצוב הגנים והנוף בישראל. אצל הלל, השירה והסיפורים קשורים היטב לטבע ולנוף הישראלי. שירתו מלאה בדימויי טבע ונוף, והוא כותב על רגשות ההתפעמות שלו מנופים מיוחדים ומרהיבים או מפריחות האביב. גם שירי הילדים שכתב מלאים באהבת הטבע, כמו למשל "בולבול למה ככה".
הקריירה של הלל כאדריכל נוף הייתה מגוונת מאוד. הוא שימש כמתכנן גנים בעיריית ירושלים, כתב במגזין "גן ונוף" ואף ערך אותו במשך כמה שנים ותכנן חלקים נרחבים של ערים וקיבוצים. הלל עיצב, למעשה, נופים רבים שמוכרים לנו היטב. דוגמה מצוינת לעבודתו היא הפארק העירוני צ'ארלס קלור בחוף תל אביב, על התפר שבין תל אביב ליפו. הפארק הוקם על

סדי קולק דחף את רעיון החיץ הירוק בלב העיר והביא להקמת גן לאומי סובב חומות ירושלים צילום דורון ניסים

מנוגדת באופן מובהק לגישה הממסדית. בעוד מנהיגי המדינה דיברו ללא הרף על כיבוש השממה ועל כיסויה בשלמת בטון ומלט, ניסה מנדלסון לשכנע את השלטונות שיש חשיבות רבה בשמירה על הטבע שלנו. מאבקו לא היה קל, אבל זכה להצלחות רבות. למנדלסון הייתה תפיסה כוללת לגבי שמירת חיות הבר, והוא התייחס לכל המינים ולכל מערכות החיים כשווים זה לזה בחשיבותם. אחת מטענותיו המרכזיות הייתה כי ארגוני שמירת הטבע מקדמים בעיקר הגנה על בעלי חיים יפים ומרהיבים כנשרים ונמרים, אבל אינם נותנים מספיק תשומת לב לבעלי חיים קטנים ומרשימים פחות, שחשובים למערכת האקולוגית בדיוק באותה מידה.
בין שאר מפעלותיו היה מנדלסון ממייסדי אוניברסיטת תל אביב. בשנת 1953 הוא הקים את החוג לזואולוגיה באוניברסיטה ומאז לימד שם דורות רבים של זואולוגים וביולוגים - בהם איש שמירת הטבע וחנן פרס ישראל עזריה אלון מבית השיטה. מנדלסון היה חתן פרס ישראל במדעי החיים לשנת 1972. הוא נפטר בשנת 2002 בגיל 92 וארכיונו מופקד בארכיון לתולדות אוניברסיטת תל אביב.

פרופ' היינריך מנדלסון
פרופ' היינריך מנדלסון היה יקה אמיתי. הוא נולד ב-1910 בברלין, למשפחה מוכבדת שעמה נמנו בין היתר המלחין הנודע פליקס מנדלסון, הפילוסוף משה מנדלסון ורבי משה איסרליש (הרמ"א). עם עליית הנאצים לשלטון עשה מנדלסון את הדבר הנכון ועלה לארץ ישראל עם הוריו. הוא אמנם למד בגרמניה רפואה, אך בישראל החליט להתמקד דווקא בלימודי זואולוגיה - תחום שעניין אותו במיוחד.
פרופ' מנדלסון אהב מאוד את הטבע הישראלי והיה איש שטח אמיתי. עוד בזמן השלטון הבריטי הוא נהג לסייר ברחבי הארץ, לצפות בבעלי חיים רבים ולגלות את צפונות הטבע הארץ ישראלי המגוון - וכך צבר ידע אדיר על עולם החי של ארץ ישראל. בראיון מאוחר יותר סיפר מנדלסון כי כבר אז ניסה לשכנע את הפקידים הבריטים להטיל מגבלות על ציד. לאחר הקמת המדינה היה מנדלסון ממייסדי תנועת שמירת הטבע בישראל. הוא פעל להקמת שמורת הטבע הישראלית הראשונה לאחר ייבוש ימת החולה, והיה בין מייסדי החברה להגנת הטבע והיוזם להקמת רשות שמורות הטבע. פעילותו של מנדלסון הייתה

צילום באדיבות המחלקה
לזואולוגיה, אוניברסיטת
תל אביב

**לפרופ' היינריך
מנדלסון הייתה**
תפיסה כוללת
לגבי שמירת חיות
הבר, והוא התייחס
לכל המינים ולכל
מערכות החיים
כשווים זה לזה
בחשיבותם.
הוא טען כי
ארגוני שמירת
הטבע מקדמים
בעיקר הגנה על
בעלי חיים יפים
ומרהיבים כנשרים
ונמרים, אבל אינם
נותנים מספיק
תשומת לב לבעלי
חיים קטנים
ומרשימים פחות,
שחשובים למערכת
האקולוגית בדיוק
באותה מידה

צילום: מהאלבום המשפחתי

עוזי פז היה מראשוני מגני הסביבה בארץ, ובשנת 1959 הקים את המדור לשמירה על הטבע במשרד החקלאות. פז פעל רבות בתחום שמירת הטבע וההכרזה על שמורות ברחבי הארץ, וקידם את חוק גנים לאומיים ושמורות טבע

צילום מהאלבום המשפחתי

מחוז הצפון חולק לארבעה אזורים פיקוח ודב ירמיה החל לשתף פעולה עם תושבי האזור ועם החברה להגנת הטבע. מחוז הצפון וצוותו היו, לדברי ירמיה, דוגמה ומופת להקמת יתר מחוזות הרשות בארץ

המתעדים את בעלי החיים, את הצמחים ואת הנופים המפארים את ארצנו. בין ספריו של עוזי פז: "ארץ הצבי והיעל", כרך העופות ב"אנציקלופדיית החי והצומח של ארץ ישראל", "מדריך מצולם לציפורים בישראל" (עם י. אשכול) ועוד ספרים רבים שילדי המדינה גדלו עליהם ולמדו מהם רבות על הטבע הארץ ישראלי.

דב ירמיה

דב ירמיה, שחגג השנה 100 שנה להולדתו, הוא אדם רב פעלים שהיה שותף לחלקים רבים של ההיסטוריה הישראלית. ירמיה הוא ממקימי רשות שמורות הטבע והיה המנהל הראשון של המחוז הראשון של הרשות - מחוז הצפון.

"באחד הימים בשלהי יולי (1965) הגיע אליי במפתיע לחוות הניסיונות החקלאית בנהריה אברהם יפה, שהתמנה זה לא כבר למנהל רשות שמורות הטבע, וביקש לשוחח אתי", מספר ירמיה בספרו האוטוביוגרפי. יפה היה ידיד ילדות של ירמיה, והוא הציע לו הצעה שקשה לסרב לה: "יפה הטיל עליי בדרכו האופיינית, הישירה והבוטה פצצת הצעה - לנטוש את החווה ולהצטרף לצוות המוביל של הרשות. התפקיד שהוא ייעד לי היה להקים ולנהל את המחוז הראשון של הרשות, מחוז הצפון, האמור לשמש כדגם להקמת שאר המחוזות בארץ", כתב ירמיה. "הרעיון כבש והלהיב אותי, ובעצם מי מבני הגליל כמוני יכול היה לעמוד בפיתוי לתפקיד ולאתגר שכזה?".

פעולותיו הראשונות של ירמיה התמקדו בשמורת הר מירון - הגדולה בשמורות הארץ, שבה יער טבעי רחב ידיים. מחוז הצפון חולק לארבעה אזורים פיקוח וירמיה החל לשתף פעולה עם תושבי האזור (שחלקם מונו לפקחים) ועם החברה להגנת הטבע. במקביל הוקמו שמורות נוספות באזורים שיש בהם מים, כמו שמורת תל דן ונחל עיון. מחוז הצפון וצוותו היו, לדברי ירמיה, דוגמה ומופת להקמת יתר מחוזות הרשות בארץ, והמחוז אף שימש כבית ספר למנהלי המחוזות שנתמנו בהמשך. מלבד היותו איש צבא, פעיל שלום המעורב פוליטית, איש טבע ומנהל מוכשר, דב ירמיה הוא גם איש תרבות ומוזיקה. ירמיה מתגורר היום בדור מוגן בקיבוץ אילון.

למשל הערוד והיחמור הפרסי, ובכך תרם רבות להעשרת עולם החי בארץ. ב-1978 פרש יפה בן ה-65 מניהול הרשות לאחר 14 שנה בתפקיד. הוא נפטר בשנת 1983.

עוזי פז

ד"ר עוזי פז הוא זואולוג וביוולוג, מוותיקי הפעילים לשמירת הטבע בישראל. פז נולד בשנת 1935 בכפר הס. הוא התחנך בתל אביב והצטרף עם חבריו מתנועת השומר הצעיר לקיבוץ סאסא שבצפון. פז היה מראשוני מגני הסביבה בארץ, ובשנת 1959 הקים את המדור לשמירה על הטבע במשרד החקלאות. פז פעל רבות בתחום שמירת הטבע וההכרזה על שמורות ברחבי הארץ, ובה בעת קידם את חוק גנים לאומיים ושמורות טבע עם החברה להגנת הטבע. בשנת 1964 מונה פז למנהל הראשון של רשות שמורות הטבע.

בתקופה זו החלה ההגנה על הטבע הישראלי לתפוס תנופה ואפילו הפוליטיקאים הכירו בחשיבותה. כך טופחו השמורות הראשונות, כמו מערת פער, תל דן ונחל עיון. גם המסע להצלת פרחי הבר החל לצבור תאוצה בחקיקה, באכיפה ובהסברה. פז ידוע כמי שהוביל את המאבק הזה וההצלחה רשומה על שמו. עם זאת פז לא ניהל את הרשות שנים רבות. כבר בשנת 1965 הוא ויתר על ניהול הרשות לטובת האלוף אברהם יפה והמשיך בתפקיד המדען הראשי של הרשות.

פז היה אחד האנשים שהבינו עוד בשנותיה הראשונות של המדינה שהאתוס הציוני של "כיבוש השממה" הוא מתכון בטוח להריסת הטבע. אף שמשמעות הדבר הייתה התנגדות פעילה לתנופת תוכניות הפיתוח של המדינה הצעירה, פעל פז במסגרת מאבקים שונים לביטול תוכניות בנייה וניצול יתר של משאבים. הוא תרם, בין היתר, לביטול חמש תוכניות בנייה מאושרות בכרמל ולהכרזתו כגן לאומי עם שמורות טבע, למניעת אישורי כרייה וחציבה בכרמל ולשמירה על מעיינות קטנים משאיבת יתר.

פז הבין שכדי שהמאבקים על שמירת הטבע יישאו פרי, יש לקרב את הטבע לאזרחי המדינה - בעיקר בשנים שבהן לא לכולם היה רכב פרטי ולא כולם יכלו לצפות בטבע באופן בלתי אמצעי. התוצאה של תובנה זו הייתה שורה של מאמרים על טבע וספרי טבע, המלווים בתצלומי הנפלאים של פז

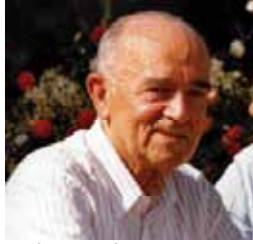

יעקב ינאי דאג, בין היתר, לבניית הרכבל המפורסם המעלה אלפי מטיילים למצדה צילום שאטרסטוק

שבטה ועבדת בנגב, בית שערים וקיסריה. ינאי דאג, בין היתר, לבניית הרכבל המפורסם המעלה אלפי מטיילים למצדה (לאחר תום החפירות של יגאל ידין במקום). הוא נפטר בשנת 1996. אברהם יפה (יופה) נולד ביבנאל בשנת 1913. הוא היה איש אשכולות: אלוף בצה"ל, חבר כנסת מטעם הליכוד, ממייסדי התנועה למען ארץ ישראל השלמה והמנהל המיתולוגי של רשות שמורות הטבע. יפה היה איש צבא וכיהן כיו"ר רשות שמורות הטבע עוד בזמן שירותו הצבאי. לאחר שפרש מהצבא בשנת 1965 התמנה למנהל הרשות. יכולת הארגון וכישרון השכנוע שלו הביאו להישגים רבים בתחום שמירת הטבע בארץ, שהייתה אז בשלביה הראשונים. אף שהיה חובב ציד, הפסיק יפה לעסוק בתחביב המפוקפק עם היכנסו לתפקיד. בין מפעלותיו אפשר לציין את ההקמה של חי-בר יטבתה ב-1968 ושל חי-בר כרמל ב-1973, וכן חידוש ושיקום הטבע הישראלי, שהתבטא בין היתר בהבאתם ארצה של בעלי חיים "תנ"כיים" שחיו כאן פעם והוכחדו על ידי האדם. יפה הוא אבי היוזמה לאקלום מחדש של בעלי חיים שאכלסו את הארץ בעבר,

אברהם יפה ויעקב (יאן) ינאי

כדי להקים רשויות של שמירת טבע מאפס צריך לא רק אנשים בעלי חזון, סופרים ומשוררים, אלא גם "ביצועיסטים" רציניים שיוודעים לעבוד וללהטט עם תקציבים. כאלה היו יאן ינאי ואברהם יפה, מראשוני מתכנני הגנים הלאומיים בישראל. יעקב (יאן) ינאי נולד בשנת 1911 בפולין למשפחת ינובסקי, ועלה ארצה בשנת 1934. הוא לחם בארגון ההגנה והיה איש צבא בכל רמ"ח איבריו. ינאי היה איש פעלתן ובעל יכולות ניהול - מה שנקרא היום "בולדוזר". כאשר קיבל עליו משימה הוא ביצע אותה על הצד הטוב ביותר. בשנת 1955 הוקמה במשרד ראש הממשלה המחלקה לשיפור נוף הארץ, ובראשה עמד ינאי. הייתה לו עבודה רבה. המחלקה החלה בהקמת תשתית תיירותית ושימור אתרים היסטוריים ולאומיים - דברים שנראים לנו היום מובנים מאליהם. המחלקה לשיפור נוף הארץ הייתה גלגולה הראשון של רשות הגנים הלאומיים. ינאי פעל בנחרצות והשתמש בהשפעתו ובקשריו עם צמרת המדינה כדי לדחוף את פיתוחם של גנים לאומיים ואתרים היסטוריים חשובים כמו גן השלושה (הסחנה),

צילום מהאלבום המשפחתי

יאן ינאי פעל בנחרצות והשתמש בהשפעתו ובקשריו עם צמרת המדינה כדי לדחוף את פיתוחם של גנים לאומיים ואתרים היסטוריים חשובים כמו גן השלושה ושבטה ועבדת בנגב ודאג, בין היתר, לבניית הרכבל המפורסם למצדה

צילום: משה מילר, לשכת העיתונות הממשלתית

יכולת הארגון וכישרון השכנוע של אברהם יפה הביאו להישגים רבים בתחום שמירת הטבע בארץ. בין מפעלותיו אפשר לציין את ההקמה של חי-בר יטבתה ושל חי-בר כרמל